

Lublin, 30 października 2018 r.

Ks. dr hab. Krzysztof Mikołajczuk

Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji

Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II

w Lublinie

RECENZJA

rozprawy doktorskiej ks. mgr lic. Artura Cząstkiewicza

- „Model duszpasterstwa migrantów w Kościele katolickim w Szwajcarii na przykładzie kantonu Zurych”, ss. 282,

wykonana na prośbę Rady Wydziału Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji
Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II w Lublinie

Piotr Wojnicz we wstępie do jednego ze swych artykułów trafnie prezentuje powyższe zagadnienie: „We współczesnym świecie procesy migracyjne przybierają na sile, stają się bardzo dynamiczne i trudno stwierdzić, w jakim kierunku podążają zmiany wywołane tym zjawiskiem, a tym bardziej, jakie wywołają skutki. Liberalna polityka migracyjna i poprawność polityczna niektórych krajów wobec migrantów spowodowały, że zapomniano o rzeczywistych problemach tej grupy ludzi, którzy od pokoleń w nich zamieszkują. Dodatkowo tę niełatwą sytuację komplikuje nowa fala imigrantów zalewająca kraje europejskie oraz trudności związane ze znalezieniem odpowiedniego rozwiązania powstałego kryzysu imigracyjnego. W podlegającej procesom sekularyzacji Europie odsunięto na plan dalszy sferę religijną życia imigrantów. Tymczasem okazała się ona z jednej strony niezbędnym elementem ułatwiającym adaptację społeczną przybyszów, a z drugiej podstawą do konfliktów o podłożu religijnym w przyszłości. Na tle ścierania się

poglądów dotyczących rozwiązania zaistniałej sytuacji ciekawie jawi się postawa Kościoła katolickiego wobec zjawiska migracji”.

Dalej ten sam pisze: „Należy podkreślić, że zjawisko migracji zostało w sposób naturalny wplecione w historię Kościoła. Aktywne uczestnictwo w zmianach cywilizacyjnych wymusza na Kościele konieczność zajęcia wobec nich konkretnego stanowiska. Kościół pielgrzymujący, jako spadkobierca duchowy Narodu Wybranego, obejmuje swoją misją ewangelizacyjną wszystkich ludzi, w tym również migrantów. Do nowego ludu powołani zostali ludzie bez względu na ich pochodzenie społeczne, narodowe, rasowe i kulturowe. O przynależności do wspólnoty katolickiej nie decyduje narodowość ani status społeczny czy pochodzenie etniczne, ale przede wszystkim wiara w Jezusa Chrystusa i chrzest w imię Trójcy Świętej⁸. Kościół stoi na stanowisku, że w jego łonie nie ma cudzoziemców i gości. Wszyscy ochrzczeni są członkami jednego Ludu Bożego, a poszczególne Kościoły partykularne o różnych obrządkach, z odmiennymi tradycjami liturgicznymi, kulturowymi i religijnymi, stanowią jedność w Chrystusie. Dla Kościoła katolickiego nikt nie jest obcy. Kościół jest ze swej natury solidarny ze światem migrantów, gdyż różnorodność obyczajów w nim panująca przypomina mu o jego własnej pozycji, jako ludu pielgrzymującego ze wszystkich zakątków ziemi ku wiekuistej ojczyźnie. Analiza dokumentów Kościoła katolickiego świadczy o ewolucji pojęcia osób, które opuszczają swoje miejsce przebywania. Pierwsze dokumenty kościelne były skierowane do „emigrantów”. Natomiast współczesne prawodawstwo przyjęło nazewnictwo – „migrant”. Jest to szerokie pojęcie, ale przez to bliższe rzeczywistości, gdyż obejmuje wszystkie kategorie ludzi przebywających poza własnym habitatem. Z kolei w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r. w kanonie 100 zawarta jest następująca nomenklatura: przybysz (osoba znajdującą się w miejscu, w którym ma zamieszkanie tymczasowe), podróżny (osoba znajdującą się poza miejscem stałego lub tymczasowego zamieszkania), tułacz (osoba, która nigdzie nie ma ani stałego, ani tymczasowego zamieszkania). Jan Paweł II wprowadził na określenie osób objętych zjawiskiem migracji termin „*people on the move*”. Ponadto, zgodnie z nauką Kościoła katolickiego, migrantami są ludzie, którzy opuszczają swoją ojczyznę, aby rozpocząć nowe życie wśród innego społeczeństwa związanego z inną niż oni kulturą i posługującym się najczęściej innym językiem. Do kategorii

ludzkich wędrowców Kościoł zaliczył: uchodźców, wygnańców, uciekinierów, kobiety jak i mężczyzn bez względu na ich wiek i pochodzenie. Do tej grupy należą również: robotnicy – emigranci, studenci zagraniczni i turyści. Należy podkreślić, że proces migracji ma różne oblicza, które są odbiciem komplikacji współczesnego świata. Pociąga on również za sobą rozmaite skutki. Jak zauważył Jan Paweł II, migracja jest złem koniecznym, gdyż stanowi ubytek dla kraju, z którego pochodzi migrant, a także pociąga za sobą określone niebezpieczeństwo dla niego samego. Chodzi przede wszystkim o ryzyko izolacji w nowym społeczeństwie, jak również przejawy ksenofobii lub skrajnego nacjonalizmu ze strony środowiska, w którym znalazł się migrant. Postawom tym Kościół powinien zapobiegać. Szczególnie dotkliwie odczuwają ten problem obcokrajowcy pozbawieni swych praw”.

* * *

Tytuł rozprawy „Model duszpasterstwa migrantów w Kościele katolickim w Szwajcarii na przykładzie kantonu Zurych” wydaje się być zredagowany precyzyjnie, zwłaszcza w kontekście jego realizacji na łamach poszczególnych stron dysertacji.

Celem niniejszego studium [jak odnotował we wstępie Doktorant – z czym trudno się nie zgodzić] „jest przedstawienie modeli duszpasterstwa migrantów, prowadzonego w szwajcarskim kantonie Zurych. Dodatkowo zaproponowane przez autora konkretne rozwiązania praktyczne, w postaci unormowań prawnych, stanowią próbę odpowiedzi na obecnie istniejące problemy, tak by zagwarantować w przyszłości obcojęzycznym migrantom stabilność duszpasterstwa.

Niniejsza praca jest także swoistego rodzaju całościowym spojrzeniem na duszpasterstwo migrantów, prowadzonym w kantonie Zurych. Ukazuje jego początki oraz historyczny rozwój prawodawstwa migracyjnego. Prezentuje obecnie obowiązujące przepisy i instytucje kościoła powszechnego, szwajcarskiego i kantonu Zurych, w odniesieniu do migrantów. Zawiera także opis aktualnej organizacji tego duszpasterstwa oraz plany przyszłej reorganizacji. Jest nowym i dotąd niepodjętym problemem w Kościele katolickim w Szwajcarii i uzupełnieniem luki informacyjnej w tematyce duszpasterstwa katolickich migrantów, nie tylko kantonu Zurych. Stanowiąc swoistego rodzaju kompendium wiedzy o migracji i prawodawstwie migracyjnym Kościoła katolickiego w

Szwajcarii, może być pomocą dla odpowiedzialnych za migrantów w innych kantonach. Dla duszpasterstwa polskiego może być inspiracją do poszukiwania nowych form duszpasterstwa obcojęzycznych, w obliczu stale zwiększającej się liczby katolickich migrantów z różnych części świata”.

Dysertacja składa się z sześciu rozdziałów zakończonych wnioskami oraz aneksu, który zawiera przeprowadzone przez Autora wywiady oraz przebieg praktyki duszpasterskiej dla duszpasterza migrantów.

W rozdziale I doktorant przedstawia biblijne podstawy duszpasterstwa migrantów. Akcent kładzie na starotestamentowy nakaz udzielenia gościny przybyszowi. W dalszej części ukazuje nowotestamentowe prawo miłości bliźniego, którym jest każdy człowiek. W ostatniej części rozdziału prezentuje obowiązek troski wspólnoty kościelnej o swoich wiernych, w tym migrantów. W rozdziale II Autor analizuje najważniejsze dokumenty dotyczące duszpasterstwa migrantów w Kościele katolickim. Prezentuje również nowopowstałą dykasterię do spraw integralnego rozwoju człowieka, która odpowiada za kwestie duszpasterstwa migrantów w Kościele katolickim. Za punkt wyjścia doktorant przyjął prawodawstwo kodeksowe z 1917 roku. Kolejno poddaje analizie dokumenty: *Exul Familia*, *De pastoralis migratorum cura*, Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 roku, *Erga migrantes caritas Christi*. W rozdziale III Autor podejmuje temat zjawiska migracji w Kościele katolickim w Zurychu, ukazuje rys historyczny katolickiej migracji na przełomie wieków. W poszczególnych paragrafach opisuje migrację w XIX i XX wieku na tle wydarzeń historycznych Kościoła katolickiego w zdominowanym przez protestantyzm kantonie. W rozdziale IV odnajdujemy informacje dotyczące urzędu Szwajcarskiej Konferencji Biskupów do spraw duszpasterstwa migrantów – *migratio* i jego najważniejsze dokumenty. W ramach działania *migratio*, Autor opisuje działania krajowego koordynatora duszpasterzy migrantów, Zarządzenie dotyczące praw i obowiązków duszpasterza dla obcojęzycznych oraz wybrane Słowa biskupów szwajcarskich na szwajcarską doroczną Niedzielę Narodów. W rozdziale V przedłożona zostaje czytelnikowi aktualna organizacja duszpasterstwa migrantów w kantonie Zurych. Poruszona zostaje kwestia – na czym polega dualny system w Kościele i jego zastosowanie w odniesieniu do organizacji duszpasterstwa migrantów. Doktorant omawia rolę wikariatu generalnego w Zurychu i funkcję delegata biskupiego do

spraw migrantów. Ostatni VI rozdział to wachlarz ewentualnych rozwiązań dla duszpasterstwa migrantów w kantonie Zurych. W aneksie, znajdującym się na końcu dysertacji znajdują się wywiady z Franziską Driessen-Reding, Samuelem Behloulem, Josefem Annenem oraz Luisem Capillą, a także program praktyki duszpasterskiej księdza w szwajcarskiej parafii St. Gallus w Zurychu.

Autor poprawnie określa również zastosowane w rozprawie metody badawcze, którymi są: metoda dogmatyczno-prawna, analityczna oraz historyczna (s. 26). Zestawienie źródeł (s. 7-15), literatury (s. 15-23) oraz przeprowadzone wywiady (s. 23), jest dokonane dość skrupulatnie i nie może budzić żadnych zastrzeżeń ani w zakresie dotarcia do wszystkich istotnych pozycji źródłowych oraz opracowań z zakresu literatury, jak też w zakresie ich wykorzystania.

* * *

Ale przy tej okazji, niejako z obowiązku wynikającego z zadań recenzenta dysertacji doktorskiej, wypada zauważyć pewne niedociągnięcia, zarówno te natury metodologicznej, jak i te natury technicznej czyli literowe, które dadzą się znaleźć praktycznie w każdej pracy dyplomowej. Przy tej okazji pragnę jednocześnie bardzo mocno podkreślić, że jest ich stosunkowo mało [prawie wcale] i z tego względu nie mają one wpływu na moją końcową ocenę przedmiotowej dysertacji.

Autor bardzo chętnie posługuje się przypisami w numeracji dla całej pracy. Język Doktoranta wydaje się być klarowny i przejrzysty, chociaż nie jest wolny od pewnych niedociągnięć stylistycznych i gramatycznych jak również tzw. literówek. Chociaż jest ich znikoma ilość, co sugeruje, że Autor niezwykle dokładnie przejrzał całą pracę. Przygotowując ewentualnie rozprawę do druku [do czego już dzisiaj zachęcam] należałoby na to jeszcze raz zwrócić bliższą uwagę. Dla „drobnego” przykładu:

- s. 7 – *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus (18.10.1990)*, AAS 82 (1990), s. 1045-1363; tekst polski w: *Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich promulgowany przez papieża Jana Pawła II*, tł. L. Adamowicz, M. Dyjakowska, Wydawnictwo Archidiecezji Lubelskiej Gaudium, Lublin 2002.

Cytując Kodeks wschodni wskazuje Autor tłumaczy w osobach L. Adamowicz i M. Dyjakowska. Zaś w przypadku Kodeksu łacińskiego z 1983 roku tego doktorant nie czyni chociaż i tu cytuję z karty kodeksu “Przekład Kodeksu Prawa Kanonicznego na język polski, dokonany przez ks. Edwarda Szafrrowskiego, został krytycznie opracowany przez komisję naukową w składzie:...”.

- *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus (25.01.1983)*, AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski w: *Kodeks Prawa Kanonicznego*, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Pallottinum, Poznań 1984.

W tych dwu kodeksach podaje Autor wydawnictwa, chociaż nie czyni tego przy innych pozycjach.

Inny przykład:

Autor wskazuje jako miejsce wydania „miejscowość – Pallotinum” [?!]

- R. de Vaux, *Instytucje Starego Testamentu*, Pallotinum 2004, s. 20.
- *Ewangelia według św. Mateusza. Wstęp – Przekład z oryginału. Komentarz*, oprac. J. Homerski, Pallotinum 2004, s. 322.

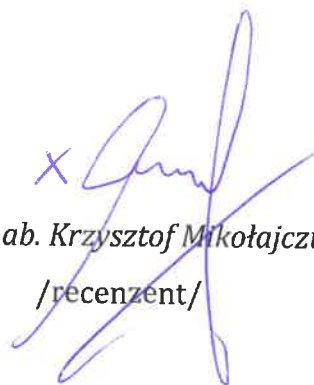
Z całą stanowczością trzeba stwierdzić, że lektura rozprawy wskazuje, że postawione cele naukowe zostały przez Autora poprawnie zrealizowane. W kontekście powyższego nie ma żadnych wątpliwości ani co do zasadności samego tematu pracy ani określonego przez Autora celu badawczego. Należy z prawdziwą satysfakcją przyjąć fakt opracowania tego zagadnienia w ramach rozprawy doktorskiej. Czytelnik uzyskuje w tej monografii spójne i całościowe omówienie wskazanych w tytule zagadnień. Rozprawa budzi uznanie ujęciem niełatwej problematyki naukowej w bardzo spójny, ale jednocześnie treściwy tytuł dysertacji. Podobne wrażenia pozostają po przejrzaniu spisu treści, tytułów poszczególnych rozdziałów, czy punktów wewnątrz rozdziałów, którymi Autor ujmuje treści dotąd jeszcze nie nazwane i nie sprecyzowane.

Lektura rozprawy nie nasuwa więc zbyt wielu wątpliwości lub zastrzeżeń co do jej merytorycznej oraz formalnej oceny, gdyż Autor dociera do odpowiedzi praktycznie na każde postawione przez siebie pytanie. Nadto, pewne wnioski Autora mogą być dodatkowo przedmiotem dyskusji i dalszych, bardziej pogłębionych, analiz prowadzonych przez samego Autora w jego dociekaniach naukowych lub też przez inne osoby zainteresowane niniejszą problematyką.

Ostateczna ocena rozprawy doktorskiej ks. mgr lic. Artura Czastkiewicza jest bardzo pozytywna, gdyż posiada ona liczne istotne walory merytoryczne. Niniejsza dysertacja stanowi opracowanie, ukazujące całość dotychczasowej wiedzy na prezentowany temat, poszerzonej przez Autora w niniejszej rozprawie poprzez zestawienie nowych zagadnień, ich omówienie, oraz logiczne wyprowadzenie wniosków. Tym samym jest to konkretny nowy wkład w naukę prawa kanonicznego i nie tylko. Autor poprawnie stawia pytania, przeprowadza argumentację i proponuje odpowiedzi. Rozprawa ujawnia także u Autora umiejętność samodzielnego opracowania postawionej tezy naukowej. Tym samym odpowiada wymogom stawianym rozprawie doktorskiej, tak pod względem merytorycznym jak i formalnym.

W świetle powyższego z całym przekonaniem stawiam wniosek o przystąpienie do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Jednocześnie, biorąc pod uwagę wysoki poziom recenzowanej rozprawy doktorskiej, wnioskuję o jej wyróżnienie.

A handwritten signature in blue ink, consisting of a stylized, cursive script. The signature is written over the printed name and title of the reviewer.

ks. dr hab. Krzysztof Mikołajczuk
/recenzent/